

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (Vörösmarty Mihály)
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 39. szám 2000 május

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívtatn és hívtatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

Május Könyörgés az örmény liturgiából

Bár ebben az évben pünkösöd átkerül június hóra, mégis a nép általában, régi szokás szerint, májust nevezi pünkösöd havának. A pünkösöd az egyház születésnapja, ám nem csak ekkor lehet imádkozni érte, hanem mindig. S kell is imádkoznunk érte és tagjaiért, akiknek egy a hitvallásuk:

"Imádkozzunk még az Úrhoz a mi igaz és szent hitünkért! Uram, irgalmazz!"

A hit Isten ajándéka - ezért is szent - de az ajándékozás sikere azon is múlik, hogy képesek vagyunk-e elfogadni az ajándékot. Valamilyen hittel mindenkinek kell bírnia. Ősi, emberi törekvés az igazság keresése. Ebben kell előrehaladnunk keményen, ebben kell kérnünk Isten segítségét!

Dr. Sasvári László

Körmenet a Szent Péter bazilikában Zarándoklat az örmény genocídium emlékére

Róma.

Az örmények emlékeznek az "elfelejtett genocídiumra".

A megrázó körmenetben háromszáz örmény hívó Gaghik Bagdasarian követ vezetésével tegnap a Kibékülés útján (Via della Conciliazione) vonult, és a Szent Kapun át lépett be a Szent Péter templomba, hogy imádkozzék.

Az ünnepi körmenetet az oszmán rezsim által 1915-ben végrehajtott tömeggyilkosság emlékére tartották. Egymillió örmény pusztult el a ksenofób erőszak és hisztéria légkörében, amelyet az Oszmán Birodalomhoz tartozó török területek szétदारabolásától való félelem váltott ki.

Valódi genocídium volt, amelyet Törökország sohasem akart beismerni, a szünet nélküli

tagadás politikáját folytatva.

A Szent Péter székesegyházból az örmény zarándokok a Szent Anna templomba vonultak, ahol Beirut örménykatolikus pátriárkája, XVIII. János Péter (Kasparian) celebrált misét. Ugyanaznap II. János Pál pápa megkapta a törökországi örmények pátriárkája, II. Meszrob közvetítésével a meghívást: látogasson el Törökországba.

A török államban az örmények alkotják a legnépesebb keresztény kisebbséget.

(A "La Republica" című olasz napilap április 25-i számában megjelent cikk fordítását Bence-Brückler Endre úrnak köszönjük, aki ezt a kanadai Ottawából számunkra megküldte.)

A „DITRÓI” PUSKÁS CSALÁD

1. Ditró

A helység az északi szélesség 46°50' és a keleti hosszúság 25°30'-nál található a mai Romániában. Nevét a Piricske hegyen, a Ditró és a Tászok völgyében található ditroit nevű közetről (nefelinszient) kapta. Román neve: Ditrau. Első írásos említése az 1567-es adóösszeírás.

Ekkor említik Remetét is először, akkor ott hat telek volt bejegyezve. Régebben használatos megnevezései: Giitro (1602), Ghyttró (1614), Ditro (1619). Ditróhoz tartozik Hodas és Orotva. A magyar időkben Csík vármegye gyergyószentmiklósi járásában, ma Hargitha megyében jegyzik.

Római és görög katolikus vallásúak lakják.

1907-ben 1452 ház állt, illetve 6151 lakója volt. Budapeستől 660 km-re fekszik. Néprajzának leírásában megemlítendő Siklódi Mihály, Csiby Andor, dr. Csiky János, Mezei Tamás, Vámszer Géza, Tarisznyás Márton munkássága. A plébánia kapuját 1933-ban faragta Mezei Tamás (1887-1964). Ditró nevezetessége a (karácsonyi) "madármise" volt. Az ősi szokás Székelyszentkirályról is ismert.

2. A családi, illetve a "Puskás" név értelmezése, eredete

A puskás szó egyrészt katonai fegyvernem, illetve foglalkozás, "lövész" értelmű, másrészt jelentett puskaművest, puskagyártót is. A puska és az ágyút a kínaiak találták fel, innen a mongol hódítással került Európába. Puska nyugat Európában először 1324-ben, Metz város ostrománál használtak.

Kázmér Miklós (Régi magyar családnevek szótára) szerint 1451-ben először a puska, majd 1509-ben a Puskás név is fellelhető a magyar nyelvű, írott anyagokban, Nicolo Pwskas formában.

A "Puskások" a kezdetektől:

-1517 Pwskas (János) (Kolozsmonostor 2:334)

-1522 Demetrius Pwskas, Paulus Pwskas (Ok1Sz), Paulus Pwsskas (Szeged 28), Demetrius Pwskas (i.m.33)

-1528 Giorgio Puschcasch (MNY.26:328)

-1542 R. Petri Pwskas (Baranyai Ht. 1972.61)

-1545 Thoma Pwskas (Ok1Sz)

-1548 Thomas Pwskas (Heves m.1t.5)

-1569 (Tom(as) Pwskas (Borsodi dézsm.934)

-1571-1573 Martinus Puskas (Masina-Kusik, Urb 1:345)

-1578 R. Benedicti Pwskas (Palotai urad. 740)

-1581 Ioannes Pwskas (Tokaji urad. 740)

- 1585 Puskas (Magy.-szlov. Nyelvhatár 25)
- 1694 puskas Ballas (Soproni lev.220)
- 1601 Puskas Georg (Úriszék 239)
- 1605 Puskas Laszlo (Máramaros m. 128)
- 1616 Joannis Puskas (Békés vm. 2:218)
- 1617 Ioannes Puskas (Palotai urad.171), Nicolaus Puskas (i.m. 172)
- 1618 Puskas (Gömör m. 2:270)
- 1632 Puskas Janosne (Sárospatak 188)
- 1646-1647/1895 Nicolaus Puskas (Moldva 37)
- 1652 Puskás István (Erd.Tud.Füz. 208.sz.15), stb.

1542-től az Erdélyi Fejedelemségben (amely 1541-től önálló) a gyulafehérvári országgyűlés elrendeli a székely gyalogosok - egyéni válogatás alapján történő - kiválasztását és puszkás gyalogokká (pedites pixidari), azaz darabontokká szervezését. A székelység folyamatos felkelései és elszegényedése mellett a felfegyverzési folyamat lassú lehetett, utána viszont a "puskás" tömeges ragadványnévvé válhatott. ("A tüzér gyalogság száma 1542-től kezd el növekedni a Magyar Királyságban." Kelenik József: A kézi lőfegyverek jelentősége a hadügyi forradalom kibontakozásában. Hadtörténeti közlemények, 1991.3.sz.)

Kérdés, hogy a Székelyföldön elsőként jegyzett Puskás nevének székelyek, vagy bevándorlók voltak? A székely eredetű Puskás nevének korábbi neve feltárható-e?

3. A családról

Márton - ő az első Puskás vezetéknévű ember a lustrákban.

(Ez persze nem azt jelenti, hogy a legidősebb is!) Éppen "Ditro"-ban. Az 1602-ben Giorgio Basta által császári hűségesküre kényszerített székelyek névsorában találjuk. Társadalmi helyzete: szabad székely, mely bejegyzést áthúzták és lőfőre javították. (Utólag? Ki és mikor?) Márton szerepel az 1614-es (Gyitro) és 1616-os (Gytthro) lustrákban is, szabadosként is. Ő volt a bíró. Az 1619-es lustrában már nem szerepel. Utolsó forrásunk Mártonról 1640-ből való: (Rákóczi birt. 534). Tarisznyás Márton: Gyergyó történeti néprajza 53. oldalán hivatkozik Cs. Józsa Sándorra, aki az 1777. évi Ditró kontra gróf Lázár-család földper-anyagára hivatkozva leírja, hogy Puskás Márton ditrói libertinus szerint az Újvészben Lázár András részére két nap az egész falu irtott, aszalt. Forrás: Lázár levéltár. Magyarázatul: a vész = irtás, libertinus = szabados. Lázár András III. a Báthori Gábor nevelője, Csík-Gyergyó-Kászón királybírája 1597-ben halt meg. (Itt a per évszáma nem illik a többi évszámhoz.) Ferenczy György (1613-1660) Regestrum című, 1629-1640 között írott naplójában lejegyzik a gyergyószentmiklósi családfők neveit, köztük Puskást is említ. "A Kémenes család nagyobb része Alszegeben, a Both és Hobaj családok pedig Felszegeben laktak. Utóbbiak közvetlenül a Békény mellett.) A Hobajok szomszédai a ditrói Puskás Márton és Kercsó Imre, a Both Andrásé pedig Aranyos Lőrinc és Kellő Tamás voltak."

(Márton meglehetősen korú, elismert ember, családfő. Semmi utalás nincs arra, hogy nevét most szerezte volna. Feltehetően nem előzmények nélkül jelenik meg. A korábbiak vagy korabeliek közül kihez köthető? Érdekes, hogy a kortárs Ferenczy kiemelte Márton ditrói illetőségét a szentmiklósi felsorolásban.)

Tamás D. - 1614-es és 1619-es lustrák. Tamás D. feje kötött, azaz önkéntes jobbágy. Hadi mentségért szolgált Lázár Istvánnak. (Kiegészítés a Lázárokhöz: apja András, anyja Zsombori Erzsébet. Ő a IV. Lázár István, főkirálybíró, 1644-ben hal meg. Apjának testvére Lázár Druzsina, Bethlen Gábor fejedelem édesanyja. Apjának másik testvére Anna, Kemény Boldizsár felesége, az ő leszármazottuk Kemény Zsigmond fejedelem.)

Ez azért is érdekes, mert Báthory Gábor 1601.12.31-i szabadságlevele tiltotta, hogy hadrafogható férfi ily módon lekösse magát. (Korát nehéz becsülni, ugyanis kizárásos alapon

ő az, aki az 1643-as mellékletben mint elhunyt, vagy harcképtelen szerepelhet.)

István D. - Lustra: 1614, Remete. (A települési esküdszék tagja. Eszerint az összeírás időpontjában ő is valószínűleg idősebb ember lehetett. Ő az első remetei Puskás, feltehetőleg honfoglaló az 1567-től jegyzett Remetén.)

Jakab - gyalogos, 1614-es, 1616-os, 1619-es ditrói lustrák.

Tamás - gyalogos az 1614-es és 1619-es ditrói lustra szerint, lófő az 1681-es ditrói lustra szerint. Továbbá II. Rákóczi György 1650. április 4-én gyulafehérvári oklevelével lófősíti:

"Mi, Rákóczi György /.../ Puskás Tamást, Istvánt és Balázst és maradékaikat, kik székely szabadságban élnek, a valódi, igaz lófőség állapotába társulni, felvetetni és beíratni elrendeljük, /...../ hogy ezentúl ők és utódaik hetedízigen valóságosan és kétségtelenül a lófőségbe tartozzanak, bírják minden becsülettel, tisztességgel, kegyvel és jussal /.../ Mindegyik örökösük hetedízigen, jó lovakkal, kopjákkal, sisakkal, mellvassal, hajítódárdával, pajzzsal és mindennemű, jó hadiszerszámmal, miképpen a többi lófő, minden országos, vagy részenkénti hadfelkelésre, az ország szüksége szerint Nekünk és utódainknak parancsára magukat alárendelni tartoznak /...../

Kelt fejedelmi városunkban, Gyulafehérvárott, április 4-én, az Úr 1650-ik évében."

A "Siebenmacher Wappenbuch: Siebenbürgische Adel" című könyv szerint 1650-ben három "lófő székely" Puskás család élt Csík megyében, amelyek fejei Tamás, István és Balázs. Közülük egyesek (?) részt vettek II. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1655/58-as, szerencsétlen kimenetelű lengyelországi hadjáratában. Onnan menekülve a Sugatag és Borsa környékén telepedtek le, a Visó völgyében. (Sugatag nem a Visó, hanem az Iza völgyében van, Nagybánya és Máramarossziget között félúton, a Visótól nyugatabbra.)

Átmeneti, vagy végleges letelepedés ez azon a tájon? Elhagyták családjukat, tizesüket? Tényleg visszatértek, életben maradtak mindketten? 1658 után István és Balázs nem szerepel a lustrákban. Sugatagtól viszont nincs messze Györkefalu, a "telefonközpontos" ág eddig ismert, legrégebbi települése!

István - gyalogos. 1614-es, remetei lustra. II. Rákóczi György 1650. április 4-én gyulafehérvári oklevelével lófősít egy Istvánt, ám az "de Ditro" (Libri Regii, Gy.fehérvári káptalan 28. kötet, 114 old.) Mivel a ditrói Puskás István lófő Remetén élt, a remetei és a ditrói Puskás család rokonságban áll egymással. Így írja Daróczy Zoltán családkutató is. De akkor mi a helyzet a Visó-völgyi letelepedéssel? Az ErdTudFüz 208. sz.15-ben az 1652-es említés Istvánra vonatkozik? A családi hagyomány szerint a remetei Puskások ditróiak, azaz rokonok.

Balás - gyalogos, 1614-es ditrói lustra. II. Rákóczi György az említett oklevélben lófősíti. Balást említik 1655 június 20-án és az 1656 február 15-i székelyhídi csatánál is.

Mihály - jobbágy, 1614-es és 1627-es csebi lustra (Gyulafehérvártól 30 km-re nyugatra, Zalatnától délre). 1627-ben "visszaszerzett", azaz katonáskodásra kényszerített, "szabad" székely.

Mivel nincs más Mihály, ő az, aki az 1643-as lustra mellékletében mint elhunyt, vagy harcképtelen ditrói Puskás szerepel. De 1627-43 között hol élt?

1658. augusztus 6-án a Moldva felől támadó tatárok Ditróra ütöttek. A főleg nőkből álló, hős védőseregben volt egy terhes asszony, aki vitézül verekedett, majd másnap gyermeket szült, a neve: Puskás Kalári (Klára). (Orbán Balázs: Székelyföld, Cserey Farkas: Magyar és székely asszonyok. A tatárdombi emlékmű a Szárhegy felől Ditróba menet bal oldalon, az országút mellett található. A sík területen kb. 4 méter magas halom tövében az emlékkő jól látható. A férfiak ekkor II. Rákóczi Györggyel jártak Lengyelországban.)

György - csíkmezei bírósági jegyzőkönyvek töredékei az 1660/70-es évekből a B133 sz. mikrofilmen olvashatók, itt találjuk Gyergyó jegyzőkönyveit is. A B137-en is találunk adalékokat. Ezeket ismereteim szerint még nem adták ki a székely oklevéltár-sorozat

keretében.

Ő lenne a "telefonközpontos" Puskás-család őse? A feltételezés alapjául a családban állandóan ismétlődő keresztnevek szolgálnak. A családfát ugyanis visszavezették György (1712-1790, Györkefalu) nevű ősükig, de ennek apját már nem lelték (Puskás Elek "Puskás Tivadar" című könyve, illetve a Postamúzeumban lévő iratok. Györkefalu Nagybányától 11 km-re délkeletre található, román neve Cetátele. Ha valaki Györkefaluban születik, ott él és hal el, akkor mitől hívják ditrói Puskásnak? Mert ez az ág erősen használja az előnevet! Nem kizárt a lófő Balastól, vagy az Istvántól való leszármazás sem! 1970 körül Elekék, akik ebből az ágból valók, összejártak Dezső János keresztnevű nagyapámmal, aki a 3. táblán szerepel.

iff. Puskás István
(folytatjuk)

Dsida Jenő

Óda az édesanyámhoz

Dicsértessél ma Te is itt a földön,
mert esküszöm, hogy nagyon nagy a lelked
s a földi szívek földig borulását
Te mindenkinél inkább megérdemled.

Nézem, látom a teltzsákú sok évet
és érzem: nekem már semmit se hagy,
de büszke leszek mindéltemig arra,
hogy Te vagy nekem az, aki Te vagy.

Te vagy az, aki mindenkinek ad,
a szenvedőknek virrasztást, vizet,
Te vagy, akinek mindenki adósa,
s akinek jóval senki sem fizet.

..Hadd legyek én hát az igazi zengő,
kis, régi gyermek rombadólt tanyán
és harsogjam el hozsannás hitemmel:
Dicsértessél, dicsértessél, Anyám!

Látogatóban...

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében április 14-én, verőfényes tavaszi napon huszonöten látogattunk el az 56 hektár területen fekvő Nemzeti Panteon Fiumei úti sírkertjébe (a Kerepesi temetőbe), ahol *Triff Viktor* - egyesületünk alapító tagja - várt, és kalauzolt bemünket, felelevenítve múltat, látottakat és már nem láthatót.

Büszkék lehetünk a Nemzeti Panteonra, amely egész Európában az egyik legteljesebb s ahol történelmünk és kultúránk nagy alakjai: politikusok, művészek, tudósok nyugsznak.

1847-ben határozta el Pest város tanácsa, hogy a település határain kívül, az un. "kerepesi földeken" nagy területű köztemetőt létesít. Az első temetésekre azonban csak az 1848-49-es szabadságharc után került sor.

1855-ben Vörösmarty Mihály volt az első jeles személyiség, akit itt helyeztek nyugalomra. Itt

találtak végső nyughelyet a magyarság legnagyobbjai, néhány kivétellel. Így pl. Erdély nagyjai Kolozsvárott, a házsongárdi temetőben nyugosznak.

Pest és Buda belterületi temetői felszámolásával számos neves személy végül is a Kerepesi temetőben nyert végleges nyughelyet. Így pl. Kisfaludy Károly hamvai a mai Lehel tér helyén lévő Váci úti temetőből, Petőfi Sándor szülei a Józsefvárosi temetőből, az 1848-49-es honvédek pedig a budai Gesztenyés kert helyén egykor működő Németvölgyi temetőből kerültek ide. A "magyar jakubinusok" maradványait a Tabáni temető felszámolásakor találták meg és hozták át a Kerepesi temetőbe.

A nagy mauzóleumok 1867-1910 között épültek fel, mint Ganz, Batthyány, Deák és utoljára Kossuth mauzóleuma (amely hazánk legnagyobb sír építménye, Gester Kálmán és Stróbl Alajos műve 1909-ből), valamint az Árkádsor és a ravatalozó.

A Művészarcellát 1928-ban létesítették. A II. világháború utáni évtizedekben a kulturális élet kiválóságai a Farkasréti temetőben kaptak díszsírhelyet.

1990 után számos változás történt a sírkertben. Rendezték és parkosították az 1956-os szabadságharcosok parcelláját. Antall József első, szabadon választott miniszterelnökünket 1993-ban a Deák mauzóleum közelében helyezték örök nyugalomra.

Csoportunk megkoszorúzta Bányai Elemér magyarörmény író és publicista síremlékét, hősi halálának 85. évfordulója alkalmából, megemlékezve életéről és munkásságáról.

A Kerepesi temető Nemzeti Sírkertként őrzi a magyar múlt hagyományait, kimagasló alakjainak emlékét. Művészi értékei révén Európa legnagyobb szabadtéri szoborparkja, védett zöldfelületekkel, gazdag botanikai állománnyal.

Mindenkinek ajánljuk megtekinteni Nemzeti Panteonunkat.

Érdeemes a temető térképével és ismertetőjével a kezükben végigjárni a látnivalókat, a főbejáratnál lévő temetőkápolnától indulva (amely 1857-ben épült) a temetőt körülvevő műemléki kriptasor mentén... és emlékezni a múltra.

Köszönjük, Viktor e tanulságos délutánt, a sok kis történetet.

A közös sétáról valamennyien lélekben gazdagon tértünk haza.

I.S.

Műteremben...

Ismét népes csoport látogatott el április 27-én Szervátiusz Tibor szobrászművész műtermébe. Klára Asszony és a művész már az utcán várta a társaságot. Oka is volt ennek, hiszen az előkertben áll az a 20 tornás, carrarai fehér márványtömb, amely a Boldogasszonykő elnevezésű domborművet rejti.

A millenniumi emlékmű augusztus 19-én kerül felavatásra Győrött, a püspöki palota előtt. Az emlékmű Szűz Máriát ábrázolja a Kisdeddal, valamint az agg Szent Istvánt, amint országát, hazánkat a Boldogasszony oltalmába ajánlja. A domborművet a magyar monda jelképei díszítik. Hihetetlenül kemény munkával vési, csiszolja Szervátiusz Tibor e csodás kőzetet, hogy megvalósítsa nagy álmát, kereszténységünk és államiságunk ezeréves évfordulójára.

Istenáldotta tehetségének és kitartásának azonban a kő engedelmeskedik. Kár, hogy kevés manapság az ilyen mondanivalóval is szolgáló alkotó. (Sokan a puhább anyaggal sem birkóznak meg, vagy időnek előtte feladják a küzdelmet.)

A műterem hangulata természetesen elvarázsolt mindenkit: a sok szép, fában, kőben, fémben

megvalósított gondolat, kicsiben és nagyban. Jól esett ilyen környezetben jóízűen beszélgetnünk egymással, nemcsak a művész terveiről, hanem a máról is, annak földközeli kibontakozásáról.

M

Vákár Tibor 92 éves

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek címlapján (nem föltétlenül szép, de használatos nyomdász-nyelven szólva a kopfban) egy templom rajza látható: a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom képe.

A kép alkotója Vákár Tibor.

Kicsoda ő? "Építész-grafikus", amint a Művészeti Lexikon tisztességesen meghatározza.

Építész-grafikus... Ha nem kellene attól tartanunk, hogy fellengzősen hangzik, a legszívesebben egy Ady-verset idéznénk, ("én nem költőnek, de mindennek jöttem") parafrázisként; *"Te nem építész-grafikusnak, de mindennek jöttél!"* Tavaly júliusi számunkban hírt adtunk az idős művész szentendrei kiállításának megnyitásáról. Akkor leirtuk: 1908. május 14-én született Gyergyószentmiklóson. Tegyük most hozzá az újabb születésnap, a 92-ik év betöltése alkalmával: bel- és külföldi tanulmányútjai és gyakorlati munkái után hazatért, egyebek között a magyar főváros műemléki és városképi meghatározója volt, számos magyarországi műemlék restaurálása fűződik a nevéhez.

De ez kevés: Ő "mindennek jött": alkotni jött. Szülőföldet nem elfelejteni, tisztességet és kultúrát nem elhagyni, minél több embert - s minél mélyebben - az érték megbecsülésére rávenni.

Magyarázni (nem, nem magyarázni, hanem megmutatni és bizonyítani), hogy az ember feladata úgy alakítani épített környezetét, hogy az múltat - örökségként ránk hagyott harmóniát a körülvevő világgal kapcsolatban - és jövőt - kötelességként feltároló erkölcsi értéket - egyaránt elősegítsen.

Vákár Tibor azért jött, hogy ábrázoljon és megőrizzen: örményországi emlékeket és erdélyi épületeket. Távoli tájakat és azt, ami alig karnyújtásnyira van tőlünk, csak éppen nem vesszük észre.

Jött, hogy ápoljon és megmutasson erdélyi örménymagyar kincset, házat, templomot. Magyar örökséget. Az erdélyiséget.

Isten éltesse Vákár Tibort, aki "mindennek jött", hogy még hosszasan "minden" lehessen közöttünk!

(a szerkesztőség)

Nyílt levél Dr. Doncsev Toso Úrnak, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal Elnökének!

Tisztelt Elnök Úr!

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, valamint a XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökeként alulírott és Szongoth Gábor elnök úr 2000. márciusában levélben fordultunk Önhöz és kértük intézkedését az alábbi ügyben.

Idézet levelünkből:

Mellékelten megküldjük Avanesian Alex elnöknek az Ararát 2000. februári számában megjelent "Elöljáróban" cikkét, amelyben az alábbiakat írja:

"Többször leszögezte már az Országos Örmény Önkormányzat, hogy a magyarországi örmények legális szervezete: az Országos Örmény Önkormányzat és az Arménia Népe Kulturális Egyesület. Nincs hivatalos fóruma semmilyen más szerveződésnek."

Tisztelt Elnök Úr!

Ön már évek óta tudomással bír a hazai örménységen belüli ellentétekről, a működési anarchiáról, amely az Országos Örmény Önkormányzatot jellemzi. Évek óta semmi sem változott, pedig már a második ciklusból is eltelt több mint 1 év !

A hazai magyar anyanyelvű örménység, a történelmi magyarörmény kisebbség nem tűrheti és nem is tűri, hogy ilyen és hasonló rasszista megnyilvánulások tévesszék meg a közvéleményt, ilyen valótlan kinyilatkoztatások jelenjenek meg a Magyar Állam többmillió költségetvetési juttatásából fenntartott Ararát lapban, amely állítólag a hazai örménység lapja. Bár már az sem, mert az Arménia Népe a kiadója a lapnak, legnagyobb megdöbbenésünkre.

Megengedhetetlen, hogy ilyen rasszista kinyilatkoztatások hangozhassanak el az elnök szájából, amellyel kétségbe vonja más örmény kisebbségi önkormányzati szervek és szervezetek, társadalmi, civil szervezetek legitimitását....

Kérjük intézkedését, hogy Avanesian Alex elnök úr, úgyis mint az Országos Örmény Önkormányzat elnöke, úgyis mint az Arménia Népe Kulturális Egyesület elnöke, ezen nyilatkozatát vonja vissza és azt jelentesse meg az Ararát újság hasábjain.

Tisztelettel kérjük, hogy kisebbségi közösségi és egyéni jogaink megvédése iránti intézkedéséről - fentiek tárgyában - bennünket értesíteni szíveskedjék 30 napon belül...."

Március 30-i keltezéssel, mint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása elnöke, az alábbi - igen elgondolkodtató - levelet kaptam a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal Bolgár, Görög, Örmény, Szerb Referatura fejléccel Popovics György főosztályvezető úrtól.

"Tisztelt Elnök Asszony!

Dr. Doncsev Toso elnök úrnak címzett levelét, amelyben az Elnök úr intézkedését kéri annak érdekében, hogy Avanesian Alex, az Országos Örmény Önkormányzat elnöke vonja vissza az Ararát c. lapban közölt nyilatkozatát, március 23-án megkaptuk.

Hivatalunk azonban nem az igazságszolgáltatás intézménye. Ön, amennyiben úgy véli, hogy a személyhez fűződő jogai sérültek, a Ptk. 85. §-a alapján a bírósághoz fordulhat."

Tisztelt Elnök Úr!

Mint jogban járatos ember, úgy gondoltam és gondolom jelenleg is, hogy az önkormányzati és civil szervezetek képviselőiben az elnökök által Önhöz intézett kérelmeink nem az engem ért sérelmeket kéri orvosolni, hanem a hazai örmény kisebbség többségét ért sérelmeket. Elvártuk volna, hogy több kisebbségi szervezet által sérelmezett ügyben Ön intézkedjen és intézkedéséről a szervezeteket tájékoztassa is.

Nem merjük ugyanis azt a következtetést levonni, hogy esetleg Ön is egyetért ezen kijelentésekkel.

A 34/1990.(VIII.30.) Korm. rendelettel létrehozott Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal feladata - néhány idézet a törvényből - a folyamatos kapcsolattartás a kisebbségek érdekképviselői és egyéb szervezeteivel, sőt közreműködés - a kisebbségi szervezetekkel való egyeztetés útján - az érdekek feltárásában, a sajátos kisebbségi igények felmérésében. A Hivatal feladata továbbá figyelemmel kíséri a közvéleménynek a kisebbségekkel kapcsolatos állásfoglalásait, a hazai és külföldi sajtót is.

A mi olvasatunkban ezen feladatok kötelezővé teszik a Hivatal számára - levél nélkül is - a panaszlott nyilatkozat elleni fellépést, annak tartalmától való elhatárolódást, nemhogy személyhez fűződő jogok megsértésére degradálni a problémát. Itt a hazai örmény kisebbségről van szó és annak jogairól, a közvélemény tudatos félrevezetéséről, a demokratikusan megválasztott helyi örmény kisebbségi önkormányzatok és más civil örmény szervezetek legitimitásáról.

Csak az Ön vezetése alatt álló Hivatal és a kisebbségi jogok országgyűlési biztosa rendelkezik jogosítvánnyal ez ügyben és - meggyőződésem szerint - kötelezettségekkel is, hogy hasonló megnyilatkozások egyetlen kisebbségi szervezet (nemcsak örmény) elnöke részéről el ne hangozhassanak.

Tájékoztatásul közlöm, hogy hasonló levelet küldtünk a kisebbségi ombudsman úrhoz is, bár visszajelzést mindezideig még nem kaptunk rá.

Töretlenül várják szervezeteink it. Elnök Úr intézkedését az ügyben.

Budapest, 2000. május 8.

Tisztelettel:

dr. Issekutz Sarolta elnök

Budapest II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat,
Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása,
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Híradó

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg.

Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.

A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:

Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gattályai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertyenyesi), Issekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), Issekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karácsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompéti), Kövér (gyergyószentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes (erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Márionffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petrasko, Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terdik, Török, Verzár (szombatsági), Vikol, Zakariás.

Gudenus János József,

1211 Budapest-Csepel,

Kiss János altb.u.6.,fszt. 1. ajtó

Ezt a felhívást hónapok óta, minden számunkban közreadjuk. Itt az ideje, hogy az eredményekről adjunk számot, bár még nem jutottunk a dolog végére. Az időközi számvetést újabb felhívó kérés is követi:

Az **Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája** című kiadványt 1999. október elején kezdtem el gyűjteni és rendszerezni s célul tűztem ki, hogy a kéziratot 2000. június 30-ára lezárom. A készülő kötetben tárgyalt 53 család közül a következőkről: *Buzáth* (szigeti), *Hankovics*, *Lázár*, *Pátrubán*, *Szarukán*, *Török* - még igen kevés az adat, a következő öt

családról pedig: **Gáspár, Jeremiás, Pászákász, Petraskó, Rátz (Pát)** - semmi információval nem rendelkezem.

A könyv 80 %-ban elkészült, ez kb. 400 oldalt jelent, magántulajdonban lévő gyűjteményeket és két önálló családmonográfiát kell áttanulmányoznom, a kézirat lezárása így két hónappal eltolódik, lezárásra augusztus 15-én kerül sor.

A várható terjedelem a névmutatóval együtt kb. 500 oldal lesz.

A nem örmény eredetű, de számos örmény kapcsolattal bíró nemesi családokat (*keszi Harmath, farkaslaki Hints, Kovács 1754, gyulai Sáska*) csak a Függelékben tudnám tárgyalni, a terjedelmi korlátokat messze túllépve. Bár a munka oroszánrésze kész, még további munkára és kellő anyagi forrásokra van szükség, hogy a könyv a millenniumi évben megjelenjen.

Gudenus János József szerző

Az EÖGYKE kiadói felhívása:

Annak érdekében, hogy a tervezett könyv külalakjában, grafikai-nyomdai kivitelében is méltó, millenniumi kiadvány lehessen, kérjük, hogy akinek birtokában található színes címerrajz, vagy nemesi levél, színes fotón vagy színes fénymásolaton küldje el, hogy a könyv illusztrációs anyaga is gazdag legyen.

(A színes reprodukció vagy színes fénymásolat költségét az EÖGYKE, mint a könyv kiadója átvállalja, csupán a bonyolításra nincs lehetőségünk.)

A következő családok színes címerrajza hiányzik még:

Balta, Bogdánffy, Buzát, Csiky (csíksomlyói), Csomák, Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Issekutz (marosvásárhelyi), Jakabffy, Jeremiás, Korbuly (lompérdi), Kövér (gyergyószentmiklósi), Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Pap báró, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó, Rátz, Szarukán, Szentpétery, Török, Vertán (szombatsági), Vikol, Zakariás.

Felhívás

A szamosújvári templomba végre visszakerült Rubens-képpel kapcsolatos biztonsági berendezések költségeire továbbra is gyűjtünk!

Ugyancsak tovább folytatjuk az erzsébetvárosi templom felújítására is a gyűjtést!

Kérünk mindenkit, tehetségéhez mérten támogassa ezt a két, igen fontos célt. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) is közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

Szamosújvár 300 éves városalapítási évfordulóját ünnepli 2000-ben. Ennek az évfordulónak a tiszteletére a Pro Armenia Alapítvány képes történeti albumot szeretne kiadni, amelynek címe: **Szamosújvár képes története**. A kiadvány magyar, angol, német és román nyelven jelenik meg. Pályázati kérelmet nyújtottunk be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumhoz, valamint az Illyés Közalapítványhoz. A kiadványt a Pro Armenia Alapítvány fogja forgalmazni. Előzetes becslések szerint ára 1000 Ft lesz. Köszönettel fogadjuk azoknak a támogatását, akik a nyomtatási költség fedezésében segíteni tudnak. Adományokat az EÖGYKE útján is lehet teljesíteni, a céladomány feltüntetésével. Az adományozók nevét a kiadványban feltüntetjük. Előzetes megrendeléseket is felveszünk készülő kiadványunkra.

Tarisnyás Csilla
a Pro Armenia Alapítvány elnöke

Tájékoztatjuk közösségünk tagjait, hogy Szamosújváron a Világosító Szent Gergely ünnepség 2000. július 1. napján (szombat) lesz. Az örmény szertartású római katolikus ünnepi szentmise 10 órakor kezdődik a székesegyházban.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint: Rubens: Krisztus levétele a keresztről c. festménye megtekintése a következő rend szerint történhet a székesegyházban:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap de 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Amennyiben ezen időpontoktól eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, úgy azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor Testvérnél (Bakó István Csaba plébános úrnál) (levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Millenniumi könyvújdonság ősszel!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a millenniumi év őszén kiadja *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét kb. 540 oldal terjedelemben.

A könyvben 53 magyarörmény nemesi család kerül feldolgozásra: rangemelések, címerleírás, színes címerrajz és a leszármazási táblázatok feltüntetésével.

Az egyesület a könyv kiadásával bizonyítani kívánja a magyarrá vált örménység egész társadalmunkat behálózó múltját, jelenét.

Éppen ezért fontos célja, hogy a könyvet adományozás útján eljuttassa a közgyűjteményeknek, felsőfokú tanintézetek könyvtárainak és fontosabb civil szervezeteinknek is, itthon és otthon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pályázatot nyújtott be a könyv támogatására, az odaitélhető összeg azonban annak elnyerése esetén sem fedezi a kiadási költségeket.

Ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat, amennyiben módjuk van, támogassák egyedülálló tervünk megvalósulását. Támogatás postai úton az egyesület számlájára is történet, megjelölve: "támogatás a genealógia könyv kiadásához".

A támogatók jegyzékét a könyvben megjelentetjük.

Segítségüket előre is hálásan köszönjük.

Az egyesület egyidejűleg **előjegyzést indít a könyvre azzal, hogy jelentkezés és 3.000 Ft adomány befizetése esetén biztosítjuk a szerzői dedikálást is.**

Jelentkezésüket postai úton is megtehetik, egyidejű befizetés mellett az egyesület bankszámlájára. Kérjük feltüntetni: "genealógiai könyv adománya és dedikálása" - határidő augusztus 31.

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. május 18-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszakos szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén. Fogadónap: minden szerdán 16-18

óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.

1997/5. (19.) szám,

1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,

1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható

Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért.

Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelölt Szongott-kötetek, valamint dr. Száva Tibor Sándor: A csíkszépvízi Száva-család története c. család-monográfiája, a Száva- és a Zakariás-család családfájával 900 Ft-ért.

A magyar tudományos akadémiából Dr. Ötvös Ágoston emlékezete

Nem utolsó feladatát képezi ismeretterjesztő folyóiratunknak azon érdekes ethnológiai jelenség fűrkészése: hogy a csekélyszámú örménység mily különböző irányból szolgáltatva be érdemi adóját a magyar közművelődés nemzeti kincstárába.

Ötvös Ágoston élete és irodalmi pályája e kérdés megvilágítására annyival kedvezőbb alapot nyújt, mert egyrészt sokoldalú műveltsége és szellemi tevékenysége fajunk képességeinek megítélésére is jellemző adatokat szolgáltat; másfelől pedig egész működésében egy önmagával teljes összhangban állott lélek, szóval egy szép élet nemes harmóniája nyilvánul.

Derék tudósunk Magyarhon erdélyi részében, Gyulafehérvárt 1811. április hó 27-én született; hol atyja Ötvös Jakab a város egyik tekintélyes és köztiszteltben állott polgára volt.

Iskoláit szülővárosában, - és pedig a felsőbbeket az erdélyi róm. kath. püspöki lyceumban végezte be; s tanulmányainak befejeztével 1828. év végén, az orvosi tudományok hallgatása végett a pesti egyetemre ment.

A fővárosban rendes szakmája, az orvosi tanulmányokon kívül, más irányban is igyekezett tudomány-szomját kielégíteni, ismeretkörét és szellemi képzettségét bővíteni; nevezetesen Weserle tanár történelmi előadásai nyomán már ekkor különös előszeretettel tanulmányozta a történelmet is.

Az egyetemi (orvostan) pályát befejezván 1834-ben a magyar fővárosból Bécsbe tette át lakását, hol a városi közkórházban dr. Seeburg, később császári udvari orvos klinikáján magát az orvosi gyakorlat mezején tovább képezte. Már 1836-ban megírta becses orvosi értekezését "Erdélyország gyógyvizeiről", - mely egyszersmind arról is nevezetes, hogy legelső volt az erdélyiek közt, magyar nyelven.

Ugyanezen évben nyerte el orvostudori oklevelét is, s mint felavatott "medicinae doctor" visszatért Gyulafehérvárra, ott magát a gyakorlati orvosi pályára adván. Három évi működése után, 1839-ben azon kitüntetés érte a fiatal orvost, hogy Alsó-fehérmegye tiszteletbeli táblabírája, két évvel később pedig a magyar természettudományi társulat rendes tagja lőn.

E mellett a gyulafehérvári casino-egylet, melynek létrehozásában szintén tevékeny részt vett, már 1844-ben igazgatójának választotta meg őt; mely állásában mindaddig megmaradt, míg a forradalmi események vihara magát az említett helyi egyesületet is össze nem rombolta.

A nemzeti nagy átalakulást megelőzően két évvel (1846-ban) az erdélyi udvari cancellaria által gyulafehérvári kir. pénztárnoknak neveztetett ki.

Midőn utóbb a történelmi nevezetességű 1848-iki utolsó kolozsvári országgyűlésre Gyulafehérvár részéről követnek küldetett, - itt azon régi cryptographiai levelek

gyűjteményét is kiadta, melyeknek megfejtésén már több év óta sok fáradsággal és buzgalommal dolgozott, s mely e cím alatt "Rejtelmes levelek Első Rákóczy György korából", Rákóczynak kömetszetű arcképével, a levelek titkos jegyeinek magyarázatával és hatrendbeli fac-similével együtt jelent meg.

Valamint régészeti, úgy államtudományi szempontból egyaránt érdekes gyűjteményének legszebb gyöngyét kétségen kívül a nagy egyházfejedelem Pázmány Péter bíbornok-érseknek I. Rákóczy Györgyhez titkos jegyekkel írott intő levele képezi.

Az 1848-49 évi mozgalmak lezajlása után Ötvös fáradhatatlan szorgalommal és kiváló eredménnyel folytatta tovább nagybecsű tudományos búvárlatait.

Széleskörű irodalmi működését, melyet különösen az ötvenes évek második felében s a hatvanas évtized kezdetén kifejtett, lehetetlen egy rövid életrajzi vázlat körében, habár főbb vonásaiban is, rendszeres könyvészeti ismertetés tárgyává tennünk; tehát szorítkoznunk kell legalább azon tudományos folyóiratok pusztá címzeinek hézagos felsorolására, - melyeknek különböző évfolyamaiban Ötvös Ágoston maradandó becsű dolgozatai időszakonként megjelentek.

Ilyenekül kell mindenekelőtt említenünk a Simor János herceg-prímás, mint volt győri püspök pártolása mellett dr. Rómer Flóris és Ráth Károly, a magyar tud. akadémia tagjai által kiadott "*Győri történelmi és régészeti füzetek*"-et; tovább a Török János által szerkesztett "Hazánk" című történelmi és honismertető időszaki folyóiratot; a Budapesti Szemlét; az Új Magyar Múzeumot; a Magyar Történelmi Tárt; az Erdélyi Történelmi Tárt; az Erdélyi Történelmi Adatokat; az Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyveit; a Gyulafehérvári Füzeteket... Ezenkívül az Akadémiai Értekezések számos helyeit.

A kolozsvári "Hírlap"-ban is írt, több régi oklevél közlésén kívül, egy felszólítást Erdély régiségei ügyében, mely annak idejében (1854-ben) az erdélyi naptárban is megjelent. Ugyanott kiadta többek közt a néhai Kovács Miklós, volt erdélyi kath. püspök életrajzát, II. Rákóczy György beiktatását a fejedelmi székbe, Temesvári István kenyérmezei diadalát stb. stb.

Sokoldalú és komoly irányú irodalmi munkálkodását a magyar tudományos akadémia is méltó elismerésével jutalmazta, midőn az örmény származású magyar tudóst 1860 december 16-án az Akadémia levelező tagjává választotta meg.

Fájdalom azonban: tudományos pályájának ezen szellemi babérkoszorúját ezentúl már nem sokáig bírhatja Ötvös; mert - miként egyik folyóirat szerkesztője hátrahagyott dolgozatának közzétételénél megjegyzé, - "a tudomány s barátai nagy veszteségére" már 1861. október 25-én befejezte közhasznú életét; melynek alig ötvenegyedik évében, mondhatni élete javában ragadta ki őt családja köréből a korai halál, épen az újabb magyar alkotmányos élet felderengő hajnalán.

Mint ember, mint hazafi, mint tudós, mint szülővárosának hű polgára tiszteletreméltó alakja volt Ötvös Ágoston a magyar társadalom közszellemével bensőleg egybeforrt örmény népelemnek; eszményi világnézetét s mély vallásos szellemét pedig életének azon ténye, egymagában véve is, kellő világításba helyezi: miszerint ő volt az, ki 1851-ben az előpataki templom felépítését, - mely a "Szenvedő Jézusnak" oltalmába ajánltatott - mint a gyulafehérvári róm. kath. székesegyház akkori örkanonokjának, Eröss Sándornak teljhatalmú biztosa, teljesen bevégeztette; s az ekként felépített szentegyházat, még ugyanazon évi Nagyboldog-Asszony napján (Kovács Antal, volt brassói apát-plébános által), Isten dicsőségére és a szenvedők lelki vigasztalására ünnepélyesen fölszentelteté!

Szerencsés, kinek elhaló porai fölött ily nemes élet emléke virraszt!

Dr. Simay János

A szokásos rendkívüli

Mindig beszámolunk a Fővárosi Örmény Klub havi találkozóiról, mindig jó érzéssel, elégedetten:

"...és a megszokottan tartalmas műsor" - írhatnám ezúttal az április 20-i, nagycsütörtökre eső találkozóiról. Csakhogy a Klub legutóbbi műsoráról nem lehet egyszerűen azt mondani, hogy "szokás szerint" jó. Ennél sokkal többről volt szó. Akit elkényeztetnek, az végül észre sem veszi, mennyi jóban van része. Nohát, vegyük észre!

A nagycsütörtöki klubest azzal kezdődött, hogy *Vákár Tibor* úr átadta Issekutz Saroltának az ecsmiadzini székesegyház rajzát, mert - mint az idős művész mondta - "minden vonal megrajzolása közben Saroltára gondoltam".

Ez a gyökereinkhez tartozik.

A klub háziasszonya ezután a 85 ével ezelőtti örmény holocaustra emlékeztetett, arra a népirtásra, amely az erdélyi magyarörményeket (őseinket, és személyesen minket) közvetlenül ugyan nem érintett, de a húszadik század első népirtása volt. Ez a "letagadott genocídium". Keleti örmény testvéreinket sújtotta. Vagyis minket. Az emberiséget sújtotta. Gyökereinkhez tartozik.

A Nagyhét és a Feltámadás ünnepe arról szól, amit John Down angol költő oly sokszor idézett verse fogalmaz meg a legegyszerűbben: "...ne kérdezd, hogy kiért szól a harang: érted szól."

Ezután *Bacsó Zoltán* operatőr mesélt arról, hogy *Jankovics Marcellel* több mint egy évtizede csinálják *Az ember tragédiája* animációs filmváltozatát, amely még nincs kész. (Egy komoly, nagylélegzetű és igényes animációs film létrehozása során az évtized nem is túl hosszú idő.)

Bacsó Zoltán elmondta, hogy néhány szín - így például Athén, Bizánc, London - még nincsen készen. Néhány szín Jankovics Marcell átdolgozása és értelmezése szerint más címet visel, például a Paradicsomon kívül (Madách Imre harmadik jelenete) Jégkorszak címmel szerepel, az első Prágai szín (amikor Ádám-Kepler küszködik a mozdulatlan világgal), a Minden olyan sötét címet viseli, az Eszkimó-szín pedig Csend, hó, halál címen "fut". (Nem véletlen, hogy Jankovics Marcell Vörösmarty verssorát idézi: "most tél van és csend és hó és halál... a Föld megöszült...")

Ezután következett kb. 40 percnyi vetítés a már kész jelenetekből, majd megérkezett Jankovics Marcell, aki "elrontotta" saját filmje élvezetét (mert megérkezvén ő maga lett érdeklődésünk központja s nem a filmje), ezért a filmről külön írok, hadd legyen tudatában a kiváló animációs rendező, mit idézett elő képsoraival egy hatvan-hetven főnyi, szépre mindig éhes, a jót befogadó közönségben.

A Klub háziasszonya beszélgetett a vendéggel arról, miféle élmények befolyásolták gyermekkorában, hogyan hatott rá az egyházi gimnázium, vagy a Mühlbeck Károly-féle rajzok egy Benedek Elek-meséskönyvben. A rendező említette soknemzetiségű származását (egy örménymagyar nagyszülővel), a szakma, a rajzfilm vonzását, tanulmányútjait és megfigyeléseit, valamint azt, hogy miként érzi-éli át a magyar nyelv mocsarasodását, amikor lépten-nyomon hallja, hogy "kellemes ünnepeket" mondogatnak az emberek az értelmes és karakán "boldog ünnepeket" kívánság helyett, mert "fiam, a lábvíz kellemes" - hallotta gyermekkorában. (Saját édesapám szavait hallottam újra, ő is ezt mondogatta: "kívánj boldog ünnepet húsvétkor, vagy karácsonykor, mert kellemes csak a lábvíz lehet...")

Nocsak (a már halott) öregek összebeszéltek volna...?

De lássuk a filmet: *Az ember tragédiája*

Madách Imre hatalmas művét többnyire már az iskolában meguntuk, mint minden kötelező olvasmányt. (Ez az irodalomtanárok átka: ha azt akarod, hogy a gyerekek valamit ne szeressenek, tedd kötelező olvasmánnyá... Így jár a kötelező Petőfi, a kötelező Arany, a kötelező József Attila és a kötelező Madách.)

Később Madách Imre műve mellé odaragadt az agyunkban néhány más, kötelezően szomorú, tragikus, magyar "igazság": igaz ugyan, hogy az emberi lét végső titkait kutatja a mű, akár Goethe Faustja, Wolfram Parsifalja, vagy a hindu Bhagavad Gitá, de... de magyarul írták, egy elszigetelt nyelv korlátai közé van zárva, hiába no, hiába no...

Mindez "kötelező" és érettségi tétel, majd kötelezően magyar búsongás, közben a magyar iskolákban ott a falra szögezett felirat:

"Végetlen a tér, mely munkára hív!" (Zárójel, kisebb betűvel: Madách Imre, Az ember tragédiája.) Utána: bizonyítványosztás, gyerekek, mehettek vakációzni! És még egy idézet, amit kötelezően tud minden (vagy legalább minden ötödik) magyar: "Mondottam ember, küzdj és bízva bízzál!"

Ez "Az ember tragédiája". Ez "Az ember tragédiája"?

Ez a magyar irodalom tragédiája.

Az egyetemi évek során ugyan mindehhez még hozzájárul a bölcsész-búskomorság: bezzeg, ha angolul írták volna, bezzeg, ha Madách olasz lett volna, bezzeg, ha német (francia, spanyol) volna ez a mű, sőt, néha még azt is sejtetni engedjük, hogy a sztregovai remete valamelyik húszadik századi, nagy nyugati szerzőt utánozta, mégha egy évszázaddal előbb írta is művét, nem baj, bezzeg, bezzeg, bezzeg...

Bezzeg, ez a mű magyar s magyarul született.

És ha felnőtt fejjel az ember valóban elolvassa Johann Wolfgang von Goethe Faust című mamut-költeményét, amihez igen sok összeszedettség kell, akkor megérti, hogy a Madách-féle Tragédia nem "Faust-doktor - Margit - gonosz Mefisztó - Szép Heléna - Valentin - Boszorkányok - Nyugateurópa-felsőbbrendűség" - féle három(?), hat (?), vagy hetvehét-szög.

Az ember tragédiája nem arról szól, hogy a végén az Úr hangja kijelenti: Ember küzdj és bízva bízzál.

Ezért a néhány szóért nem érdemes leírni több ezer verssort. Persze, csak ezért érdemes leírni azt a sok ezer verssort.

Ebben a csodakölteményben nem lópatás-szarvas-kénkőbűzű Mefisztó szerepel, hanem Lucifer, a legszebb angyal, Isten után a második, a "luci fero", a Fényhozó... aki szereti az embert, Ádámot és Évát.

Tessék figyelmesen elolvasni Madách Imre szövegét. Lucifer szeret és segíteni akar - a maga módján. Rövidlátóan. Őszintén... - és ördögien rövidlátóan.

Ettől olyan igazán keresztényi Madách Imre szövege, keresztényibb a Parsifalnál, a Faustnál, mert nem a kétséget fogalmazza meg, amelyre aztán industriális "igent" mond, mint Faust, hanem a kétség előtt már meglévő, istenhívő bizonyosságot ábrázolja. Madách nem azt "üzeni" nekünk, hogy "mondottam ember, küzdj és bízva bízzál", hanem azt, amit az ember leghívebb földi, anyagi társa, a Fényhozó Lucifer sugall, amikor látképeivel kétségbeesés szélére, a szakadék szélére sodorta az embert: hiába akarsz véget vetni az egésznek, csak egy megoldásod van, ember: élni! Élned kell, tisztességgel, akkor is, ha belehalsz!

Középeurópai? Magyar? Nehéz? Igen: középeurópai, magyar és nehéz. Na, erre az egészre szerződött önmagával Jankovics Marcell, amikor nekilátott animációs filmjéhez.

Az animáció pedig nem csak az, amit John Halász és Walt Disney csinált. Nem csupán az, amit folyvást sugallanak a luciferkók: rajzolj egy kacsát, aztán tervezd meg a mozdulatait és minden egyes mozgásról készíts fázisrajzot, így a kacska lépni, futni, irigykedni, táncolni, főként pedig verekedni fog, tehát életre kelt, vagyis animáltad...

Nem. Az animáció egy véső, amellyel követ faragnak. Egyszerű, bár míves kváderkövet a fal rakásához, vagy éppen Pietát, hogy a római San Pietróban (ma már golyóálló üveg mögött)

csodáljuk a csodaszobrot.

Jankovics Marcell fogta a vésőjét és animálni kezdett. Sok-sok film és még több kultúrtörténeti tanulmány után azt látjuk, hogy a Paradicsomból kiűzött Ádám-ősember - miközben Éva-őssasszony bőrkötet tereget száradni, vagy a holnapi gabonalepényhez törizúzza a magot - Ádám-ember a tűz mellett Lucifer-kutyával beszélget, tépődik. Kétségei vannak, hiszen megszületett, hiszen a Paradicsomból kiűzetett, hiszen önmaga kívánta az önálló emberré válást és első önálló lépése megrémítette. (Mindannyian így válunk emberré biológiai életünk valamelyik évében.) Madách szövege szerint burmogja a tűz mellett kesergő Ádám-ősember:

"Érzem, hogy amint Isten elhagyott,
Üres kézzel taszítván a magányba,
Elhagytam én is. Önmagam levék
Enistenemmé..."

Ez a Madách-szöveg.

És amikor elhangzik, hogy "önmagam levék enistenemmé", Lucifer (a filmnek ebben a jelenetében malamud-kutya) égnek tartott orral, ahogyan a malamud szokta, hosszasan felvonyít.

Ez a Jankovics-animáció.

Egyiptomban a rabszolga követ vonszol a piramis építéséhez. Aztán már nem is a követ, csak önmagát. A következő emberanyag rálép s ezzel az egyén kváderkövé válva beépül a piramisba. És megint jön a következő. Épül a piramis.

"Milliók egy miatt" - szól a Madách-féle szöveg. Kőről emberre, emberről kőre, a piramis így épül -mondja a Jankovics-animáció.

A prágai színben meghatározott, mechanikus síneken mozognak a kor bábjai, akár a híres prágai Orloj óraművében. Amint Ádám töprengeni s álmodni kezd a forradalomról, vesztülről, gátszerkezete szakadtán pörögni kezd az Orloj...

Az animáció: a lényeg megjelenítése. Ha tetszik: intelligens lerövidítés.

Nehéz élmény lesz Az ember tragédiája, hiszen egy egész (európai? eurázsiai? általános emberi?) kultúrtörténet vonatkozásaira hivatkozik Jankovics Marcell. (A sztrégovai remete gondolataihoz híven.) Mindezt tudnia, éreznie, értelmeznie kell a nézőnek, ha van olyan igénye, hogy önmagát valamivel a Tom és Jerry agresszív történetkéi fölé helyezze. Jankovics Marcell erre készített a félkész filmmel. Ahelyett, hogy búsmagyarul a saját fejét fogva ismételné, miért is nem németül született meg a Madách-mű, inkább nekilátott a Madách-mű húszadik századvégi, európai megjelenítésének.

Ezt láttam. S ezért teszem hozzá, hogy a látott részletek közül - saját szemem szerint - van egy jelenet, amely nem méltó az összes többihez: a Teremtés képsora. Nem tudom, mi a baj. Ha tudnám, Jankovics Marcellhez hasonló animációs rendező volnék. Nézőként az az érzésem, hogy a Teremtés jelenetsora nincs kitalálva. Szegényes, esendő a képsor. Azért-e, mert a csillagászati képek - natúr felvételen és számítógépes animációban egyaránt - nagyon is elárasztottak minket az utóbbi években? Vagy azért, mert eleve iszonyú feladat a teljes zsidó-keresztény Teremtést, annak konfliktusát feldolgozó, filozófiai Madách-szöveget megjeleníteni?

Nagyon várom, hogy elkészüljön a Londoni szín s a többi, még hiányzó rész. És nagyon várom, hogy láthassam és tapsolhassak az egésznek. Mert ha ilyen lenyűgöző gazdagsággal jelenik meg az egész Tragédia, akkor bőven lesz, miért tapsolnom. És már most tapsolok és szorítok.

Dávid Csaba

Visszaemlékezések...

(Remény szerinti sorozatunk az olvasók beküldött írásait tartalmazza -lehetőleg szó szerinti változatban, hogy a hitelességet ne érje csorba. Ezúttal lássuk az elsőt.)

Alulírott, ígéretemhez híven leírom mindazt, amit édesapámtól hallottam és mindazt, ami kitűnik egykori levelekből, iratokból. Írásos feljegyzés *Bogdán Jakabról* és nejről *Kopacz Rozáliáról* van, ükapámról, ükanyámról. A 17. sz. második felében jöttek Erdélybe. Talán Gyergyóból származtak. (Hogy pontosan mikor költöztek Szentgyörgyre, nem tudom.) Bogdán Jakab kereskedő volt és meggazdagodott, örményekhez illően. Hiszen ez jellemző volt reájuk. Nagy vagyont szerzett. Ez a vagyon osztódott két fia, *Bogdán András* és *Bogdán István* között. Bogdán András volt a dédnagyapám, birtokos és a Háromszéki Takarékpénztár vezérigazgatója. Feleségül vette *Kain Máriát*, *Kain Károly* egykori chirurgus leányát. Kain Károly chirurgus az 1850-es években alakult Ferencz József kórház igazgatója is volt. Ennek az intézménynek ünnepélyes évfordulóját nemrég tartották itt, Szentgyörgyön. A vakolat alól előkerült a régi felirat is, ezt meghagyták és emléktáblát is elhelyeztek a falon.

Bogdán András dédapám nem töltötte idejét haszontalanul, mert 20 évvel fiatalabb nejeinek hat gyermeket fabrikált. Ezek: Blanka nagyanyám, Mariska, Andor, Artúr, István és Emil. Ezekről röviden: Blanka nagyanyámat feleségül vette Rajcs Zoltán. A házasságukból született két gyermek, András, édesapám és húga Mária /ez utóbbi Cserey Zoltán szentgyörgyi muzeológus nagyanyja./ Rajcs Zoltán nagyapám nyugtalan, vállalkozó szellemű ember volt. 1902-ben kiment az Egyesült Államokba, azzal a szándékkal, hogy ott karriert csinál és kiviszi otthon maradt családját. Ebből nem lett semmi. Újranősült és születtek a Rajcs gyermekek. Az itthon maradt gyermekeit, édesapámat és hűgát ezek után örökre fogadta Bogdán Emil, (anyai nagybátyja).

Elnézést kérek ezúttal a fenti hibáért, hogy Bogdán András dédapámnak hat gyermeke volt. Tévedtem, mert Bogdán Emilt elfelejtettem említeni. Tehát ez a Bogdán Emil, apám anyai nagybátyja örökre fogadta és így lett apám Bogdán Rajcs András, én pedig Bogdán Rajcs Zsolt. Ezzel a névvel életem során olyan gondjaim voltak, hogy magyaráznom kellett, tulajdonképpen ki és miféle ember vagyok én. Ami nagyon mulatságos, hogy itteni románok körül többen, pl. a "híres" vagy "hírhedt" történész nagyokat köszön nekem. Életemben szót nem váltottam vele. De feltételezi rólam, hogy buzgó híve vagyok. Mert szerinte, ha valaki Bogdán, az román. Tehát kommentár ehhez nem szükséges. Elkalandoztam, bocsánat!

Visszatérve Bogdán András dédapámra, még annyit, hogy 1861-ben építette a családi temetőkápolnát. Ott nyugszanak őseink, édes szüleim is. Mellettük az én helyem is. A kápolnán márvány emléktáblán az alábbi felirat: "Isten dicsőségére és a lelkek vigasztalására ajánlja a Bogdán család".

Bogdán András gyermekeit fennebb említettem. Róluk most röviden: *dr. Bogdán Andor* törvényszéki bíró volt. 1920 után nem tette le a hűségesküt. Így állástalan maradt és szüleimmel lakott. Mivelhogy szépen zongorázott, a néma filmek korában csekély tiszteletdíjért moziban játszott, amíg ki nem rúgták. A barátai egyszer leitatták, és egy Strausz-keringő helyett a Rákóczi-indulót játszott. Ez csak egy humoros epizód. *Bogdán István* zeneszerző volt, nem nagyon híres, de azért említésre méltó, hogy a Millenniumi kiállításon a általa komponált "Tulipándal" nyerte az első díjat. A kotta elveszett, mint sok minden a menekülés alatt. A szövegét és melódiáját tudom ("Van egy szép ország a Kárpátok alján, van benne sok virág, van sok tulipán. Ha ránéz a magyar, szíve feldobog. Oh, szép tulipánok virágzatok! ") Fülbemászó, édeskés melódia, ami tetszett az akkori ízlésnek.

Bogdán Artúr követte édesapját a Háromszéki Takarékpénztárban. Ott volt a bank elnöke. Kimaradt a sorolásból *Bogdán Mariska, Szegedi Árpádné*, aki Budapesten élt, *Bogdán Emilt* említettem, aki örökbe fogadta édesapámat. Kőröspataki birtokos volt és szeszgyáros.

Ami az utódokat illeti, nem dicsekedhetik a család, pedig manapság ez lenne mindennél fontosabb.

Bogdán István zeneszerzőnek egy fia született, aki eltűnt a világháborúban. Maradtam egyedül a két fiammal. Bátyám, *András* 1989-ben Nyíregyházán elhunyt. Két fia és öt unokája maradt utána. Legalább ott szaporodjanak, ha sajnos, itt nálam nehezen megy. Zsolt fiamnak, aki immár 10 éve házas, gyermeke nem született, *István*, a kisebbik nemrég nősült. Nála hamarébb várok unokát: - Ennyi a lényegesebb dolgok közül.

Vannak humoros epizódok, illetve voltak az én életemben, amikor 1953-ban Csikszépvízre neveztek ki körzeti orvosnak. Lehet, hogy az efféle történetek szórakoztatóak. Ezért csak röviden, néhányat.

Volt egy "eredeti" örmény pap, *Bodurián Magardics* (lehet, hogy a keresztnév nem pontos). Bejárta a fél országot. Sokan ismerték. Felkereste itt, Szentgyöngyön az örmény családokat. Amikor hallott csikszépvízi kinevezésemről, minden jóval biztatott. "Jöjjön csak hozzánk, nagyon örvendünk, hogy lesz egy örmény orvosunk!" Atya, mondtam neki, hogy mondhat ilyent? Nézzen reám, látott valaha szőke és kékszemű örményt? "Maga egészen bolond, lesz ott minden, sok pénz és még feleség is!" Hát életem talán legszebb néhány évét ott töltöttem a nyíltszívű, csúfszájú, kedves örmények között.

Az örménykatolikus templomba jártam, ahol *Bodurián* Atya röviden prédikált május 1-én a békéről. (Ugyanis így szólt hozzá a falu kommunista titkára: "A békéről prédikáljon, ne másról! Megértette?") Megértette valóban, mert a következőket mondotta, hibás magyarsággal. (Ugyanis hibásan beszélt a nyelvet, mert Párizsban élt, ott végezte a szemináriumot és onnét hozták számára idegen földre a hívei.) Tehát: "Kedves hívek! Mondotta nekem, ismertek Ti, ki a kommunista titkár, hogy én nektek ma prédikálni a béke. Hát Krisztus Urunk, amikor harmadnapon feltámadott, nem mondotta azt, hogy alászolgája, vagy azt, hogy jó napot. Azt mondotta: Béke veletek. Én is ezt mondom most nektek. Ámen." Ezzel véget ért a prédikáció. Nagyon népszerű ember volt, mert a nagyheti gyónás előtt hosszú sorokban álltak az emberek. Hamar végzett és feloldozott. A másik gyóntatószék előtt alig volt néhány ájtatos vénasszony, ahol *Fejér Gerő*, nyugalmazott pápai prelátus gyóntatott. Ötvenéves papi jubileumára megjelent Bukarestből egy örmény főpap, aki magyarul nem tudott, a románon kívül ellenben több idegen nyelven beszélt. Nagy esemény volt Szépvízen. Az ünnepi szentmisét bankett követte. Az örmény konyha világhírű, sok mindent készítettek az örmény feleségek.

A pap nagy gurman volt, kíváncsi a receptekre.

Dajbukát Sári, Isten nyugtassa, kedves asszony volt, de egy kerék talán hiányzott nála, próbálkozott azzal, hogy magyarázzon. Románul majdnem semmit se tudott. (Ott lehetett anélkül is jól élni.) Következett a főpap kérdése: "Sprechen Sie deutsch? Ein wenig!"... de ennyi maradt. Aztán, "Parlez-vous francais? - Un peu"... de ez sem volt elég. Aztán végül is olaszul próbálkozott az atya: "Parlato italiano?" Amire spontán jött *Sári* szájából, hogy "Impotento dettó"! Nagy derűtség követte ezt is.

Még lehetne folytatni. Még annyit, hogy amikor "felszabadultunk" 1944-ben, az első szovjet csapattal *Bodurián* atya jött. Talált az alakulatban örmény tisztet és azokkal karöltve vonult be a faluba. Így megmentette a falut a zaklatásoktól!

Sok humoros dolog történt még.

Amikor szavazás útján a Saar-vidék visszakerült Németországhoz, ő eljött hozzám a nagy hírrel, hogy "Hallotta? Szárhegy visszakerült Németországhoz!" Irigyeltük a szárhegyieket!

Legényember voltam, kis túlzással szinte minden nap más családnál ebédeltem. Feleséget is

akartak szerezni, de nekem akkor jobban tetszett egy tanítónő. De abból se lett házasság. Istennek hála, egy német orvos-barátom jóvoltából kis magán-laboratóriumom van. Nem kell kiülnöm a nyugdíjasok padjára a parkba. Lefoglalom magam. Valami picula is került, hiszen újból felfedeztem a spanyolviaszt!

Ennyire tellett most tőlem.

Kézcsókjaimat küldöm és üdvözlöm a szép örmény nőket

dr. Bogdán Rajcs Zsolt

Gyere közénk ...

Néhány évvel ezelőtt, egy baráti társaságban - már nem emlékszem hol, kinek a szájából - pattant felém ez a biztató.

Az irodalomról cseverésztünk, de egyszer csak valaki feltette a közhelyként ismert kérdést:

- Ki mondhatja itt a Kápat medencében magáról, hogy "tiszt magyar"?

Nagyot neveltünk, de a kérdező kötötte azt a bizonyos ebet a karóhoz, és szép sorjában mindnyájunknak el kellett mondania a származása történetét.

Amikor rám került a sor, az apai ágon kezdtem: öregapám csíkmenasági székely volt, felesége - akit az utódok ma is Nana-ként emlegetnek - egy csíkszeredai örmény posztókereskedőnek a leánya. Az anyai nagyapán Schubert, - tehát német volt - s családi legenda szerint Mária Terézia uralkodása idején került a Hernád völgyébe molnárként, majd később Tokaj-Hegyaljára. Egyszer, borszállítás közben - Lengyelországból hazafelé jövet - szekérrre rakott egy tót leánykát, az én tündér nagymamámat. Egy szem lányukat apám vette feleségül, aki - ahogy már említettem - az erdélyi székely, örmény ivadéka volt: *Dávid József*.

Ezután ült mellém a "hívogató":

- Kukkancs be hozzánk - mondta. - Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület társasága minden hónap harmadik csütörtökén du. ötkor tartja összejeövetelét.

- Gyere, ismerkedj a testvéreiddel...

Bekukkantottam.

Bár tagja vagyok a MÚOSZ-nak, a Kossuth- és még egy sor más baráti társaságnak, de őszintén mondom, hogy olyan szívmeleg fogadtatásra nem számítottam, mint a klubban.

Elsőként dr. Issekutz Sarolta - a szervezet elnöke és a klub háziasszonya - olyan közvetlen kedvességgel üdvözölt, mint édes testvérét és az első szava az volt: hallom, hogy te írogató ember vagy. Nekünk van egy havonta megjelenő szerény kis füzetünk és szívesen közölnék benne rövidebb írásaidat.

Hát mit mondjak... aki ötven éve firkász s bár számtalan alkotása - köztük 3 regénye is - megjelent, de ha száz évig élne is, a legfőbb vágya, hogy mondandóját nyomtatásban is lássa. De nem ez a legérdekesebb ölelés, fogadtatás, hanem ami - a további ismerkedések után - a tagok, testvéreim, barátaim szeretetéből áradt.

Olyannyira, hogy a múlt évben, az Önkormányzati Kisebbségek választásán a XI. kerületben képviselőségre is érdemesítettek.

(Erre büszkébb vagyok, mint arra, hogy a Babics Magyar-Amerikai Kiadó "Ki Kicsoda" c. lexikonába is bekerültem.)

Node a klub esték nívója: neves tudósok, művészek előadásai, vagy a legutóbb, Madách: "Az ember tragédiája" c. csodálatos rajzfilm vetítése. És mindezen túl, a kötetlen társalgás - Sára asszony kitűnő szervezése folytán - annyira befejezetlen, szinte nap mint nap ismétlődik... Hogy csak hármat említsek a sok közül: két hete együtt vacsoráztam dr. Szarka

Györggyel, a mi "Gyuri bácsinkkal", aki az Erdélyi kirándulásainkon fogja a kezünk, emeli a lelkünk a sok szép látnivaló bemutatásai során.

A napokban összefutottam a Ferenciek terén lévő ABC-ben (ahol 55 Ft-ért kitűnő feketekávét adnak) Fancsali Jancsival, - a kitűnő zenésszel, zenetörténésszel - és mintha egy presszóban ültünk volna, csak úgy állva, legalább egy jó órát beszélgettünk.

Április elején Nagypál Tibor szülinapjára hívott vacsorára, aki - ha valaki még nem tudná, az ország egyik leghíresebb vadásza, még a kapubejáróján is trófea díszel - s bemutatott egy Svédországban élő erdőmérnöknek, aki szintén örmény származék... és ami a legnagyobb kitüntetés (a pazarul készített és tálalt vacsora után), meghívott egy vadászlesre (!)

De sorolhatnám hosszan azokat a szívmeleg, testvéri kapcsolatokat, amelyeket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek köszönhetek.

És köszönhetek még valamit:

Nem voltam ugyan ateista, de számtalan emberen, a népeken esett szörnyűségeket olvasva, látva - és sokszor a saját sorsomon esett igaztalanságokon is elkeseredve - így kiáltottam az égbe: Uram! Ha csakugyan vagy, és ha mindent tudsz, látsz, és ha mindenképp felett hatalmad van, miért tűröd az embertelen cselekedeteket?!

De... amióta az Erdélyi Örmény Gyökerek klubjába járok és behatóbban - nem csak olvasom - tanulmányozom is Wass Alberttől Szongott Kristófig az erdélyi emberekről szóló műveket, nem csak eszemmel tudom, hanem lelkileg is rádöbbentem, hogy a Mindenható Úr Isten egyetlen szerelme fia, az Úr Jézus Krisztust is próbára tette, hogy meglássa, megtudja a Földön élő világ, köztük elsősorban az ember, hogy a megpróbáltatásokat hogyan kell elviselni. Az örmények tudták.

Akik évszázadokon át, de különösen 1915-ben, a törököktől elszenvedett mészárlások után, jelentős részben úgy sodródtak szerte a világba, mint ősszel a gyökerét vesztett ördögcsokor... Az Erdélyben megtelepültek is érezhették a befogadók összeférhetlenségét, így az örményeknek önmaguk természete fölé kellett kuporogniuk, akaratukat, titkaikat leplezniük, hiszen másként az új haza szokásaival, kultúrájával összeférhetetlennek tűntek.

De - gondolom - miután az új hazától kívül teremtődtek, volt valami ártézikútszerűen fölbuzgó bennük...

Trianon után ezt a sorsmélységből a fölbuzgó erőt már a székelyek, szászok is - jól látták, érezték, és elsősorban a székelyek ölelik ma testvérként az Erdélyben gyökeret vert örményeket, és viszont...

Dávid József

Az "ánibeli" örmények nyelvi érdekességei

Mivel nem vagyok nyelvész, még azt sem mondhatom el, hogy amit most leírok, az tényekben és egész bizonyossággal olyan kérdésekre ad magyarázatot, amelyekre még mások is kíváncsi érdeklődéssel várnak választ. Ennek megértésére talán elmondanék egy egyszerű történetet, amely velem történt meg, jónéhány évvel ezelőtt:

Húsvét vasárnapján örmény misét hallgatok *Minassián* barátom meghívására a Mechitaristák templomában, Bécsben. Régi barátság fűz Minassiánhoz, a fiaink egy osztályba jártak, és amikor végeztek, közösen ünnepeltük a sikeres érettségi eredményét. A templomban a pap mondta örményül a magáét és mivel én egy szót sem értettem az egészből, azon gondolkodtam, hogy vajon mit csinálhatnak a gyergyói véreim vasárnaponként, akik szintén semmit nem érthetnek az örmény miséből. De hát így volt gyermekkoromban is, amikor még latinul miséztek és az akkor egész természetes volt.

Így elmélkedtem magamban, aztán egy idő múltán halkán kértem Minassián barátomat, hogy

"te érted-e, mit mondanak?" A feje csavargásából kivettem, hogy bizony ő sem sokat érthet a dologból, pedig ő Iránban született és állítólag az iráni örmények nyelve a legközelebb állt az "ánibeli" örményekéhez. Aztán kijöttünk a templomból és a barátom megmagyarázta nekem, hogy ez valami más örmény nyelv, amit ő sajnos, csak 25 %-ban ért. Ő úgy állította, hogy ez ún. nyugati örmény nyelv és a számukra nem teljesen érthető, mert ismeretlen nyelvjárást, illetve idegen szavakat is tartalmaz.

Értetlenül bámultam rá a szavak hallatára és mivel kevésbé voltam jártas ezekben a dolgokban, elhatároztam, hogy utána járok. Évek teltek el, amíg ismét érdekelni kezdett a dolog és ekkor olvastam el az ezzel kapcsolatos hiteles dolgokat.

Amint ismeretes, az örmények tekintélyes része a szeldzsuk és mongol hódítás elől a Krím-félszigetre menekült. Az új hazára lelő örmények átvették az akkor a Krímben és a Fekete-tenger északi partvidékén élő kipcak népek által beszélt török nyelvet. Ezek nyelvezete a régiak közül a kunhoz, a mai török nyelvek körében a karaimhoz állt közel. Ez a nyelv már a XVIII. században kihalt. Az idemenekült örmények egy töredéke tovább folytatta útját Nyugat Ukrajnába, ahol főként Kamieniec Podolski és Lwów (Lemberg) környékén telepedtek meg. Innen húzódtak Moldvába, ahonnan nagyrészüket végleg Erdélybe telepedett. Ezekről a helyekről is hoztak magukkal idegen szavakat, főként a lengyelből. Már a Krímben jelentős írásbeliséget hoztak létre, amelyet magukkal vittek abban az írott állapotban, ahogyan ezt akkor leírták.

Ez nagyjából később sem változott, természetesen, behatóbban kellene tanulmányozni és főleg nem amatőr szinten.

Személyes tapasztalataim alapján állíthatom, hogy filológiai végzettséggel rendelkező mai örmények is csak kis százalékban értették meg első látásra a csikszépvízi örmény anyakönyvben írt szövegeket, de mivel ez általában standard szöveg, egy bizonyos idő után már következtetéssel is tudták értelmezni a régi nyelvezetű anyakönyvi bejegyzéseket.

Az "ánibeli" örmények által hozott nyelv is lassan feledésbe merült, mert az európai diaszpórák örmény nyelvezete is alakult az élő örmény nyelv után.

Ez azzal magyarázható, hogy írásbeli utánpótlása a nyelvnek csak innen történhetett, így az élő nyelv szavai lassan egyre nagyobb arányban szorították ki a régi nyelvjárás szavait. Ez - mondhatni - észrevétlenül történt, mivel az igazi, régi nyelvet már nem beszélte nyelvtanilag senki, és akik az újat tanulták, azoknak fogalma sem volt arról, hogy valamikori őseik milyen szavakat használtak mindennapi beszédük során.

Bécs, 2000. márciusa

Dr. Száva T. Sándor

Lapzárta után érkezett:

Nagyszabású rendezvénysorozatot tartott április 30-án Gyergyószentmiklós örmény-magyar közössége, amelynek meghívott védnökei voltak *dr. Issekutz Sarolta* Budapestről és *id. Aján G. Gerő* Siófokról. Részletes beszámoló következő számunkban.

2000. május 5-én emlékestet rendezett a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat az örmény genocídium évfordulóján. Részletes beszámoló szintén következő számunkban.

Csak egy kérdés

(avagy: mit jelez az impresszum? - a jelen számunkban közölt, dr. Issekutz Sarolta által írt "Nyílt levél dr. Doncsev Tosóhoz" c. íráshoz csatlakozva)

Az az egy kérdés, amit szeretnék fölteni, így hangzik: mit jelez az impresszum?
Egészen pontosan fogalmazva: mit jelez a kolofonban elhelyezett impresszum?
Nem keresztretjvényt adok fel Önöknek, és nem akarnám az Olvasót bosszantani, ezért máris megmagyarázom az említett fogalmakat.

A kolofon a könyv (vagy folyóirat, lap, időszaki kiadvány) azon része, ahol a készítőik neve, a nyomtatványra vonatkozó adatok szerepelnek. Magyarán: azt jelzi, hogy ki csinálta, ki vállal érte felelősséget? Az impresszum pedig a nyomdai adatokat, a tervezést, kivitelezést jelző rész, amelyet (a nyomdaipari lexikon hivatalos megfogalmazása szerint, valamint évszázados, kiadói-szerkesztői-nyomdai szokás alapján) többnyire a kolofonban helyeznek el.

Vagyis - bár néha keverjük a két elnevezést - mindez együtt valamely kiadvány készítőinek a névjegye. Nemcsak szokás, hanem törvényi kötelezettség. Ha ugyanis egy kiadvány kolofon (impresszum) nélkül jelenik meg, az nincs. Nem létezik. Az olyan, mintha bekopogunk valakinek az ajtaján, de a kérdésre: "ki az?" - nem válaszolunk. Nem mehetünk utána, hogy ki, mikor, miért írt és nyomtatott ki ezt, vagy azt.

Minden lapnál így van ez.

Például az ARARÁT-nál. Ennek a lapnak 1999. december 31-i dátummal kiadott számában (V. évfolyam 12. szám) a kolofon a 24. oldalon (hátsó borítón) azt mondja, hogy:

Az Országos Örmény Önkormányzat folyóirata - Készült a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány támogatásával.

És ez így van rendjén. Ország-világ így tudta: az ARARÁT az Országos Örmény Önkormányzat lapja.

Az 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól 55/A § 1-7 pontja szerint létrejött ez a bizonyos kolofonban említett - Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány. Közpénzekből működik, sok egyéb feladata között igen sok millió forintot - az adófizető magyar állampolgárok forintjait - ítéli oda az országos kisebbségi önkormányzatoknak arra a célra, hogy kisebbségi lapot, folyóiratot jelentessenek meg. Pongyola megfogalmazással: olyan évi öt-hét-kilenc (és még több) millió forintról van szó nemzetiségenként. (Némely - igen nagy létszámú - kisebbség esetén ennek a többszöröséről.) És ez így van rendjén. Szívesen idézném szó szerint az említett paragrafus teljes szövegét, minden pontját, amelyek azt határozzák meg, hogy kik döntenek a pénz odaítéléséről, kik ellenőrzik, stb. De nem akarom untatni az Olvasót...

Csupán annyit említek meg az idevonatkozó, egy oldalnyi szövegből, hogy az Országgyűlés elnöke által kijelölt két személy, továbbá a Miniszterelnöki Hivatal, valamint a pénzügyminiszter által kijelölt személyek ellenőrzik a Közalapítványt. Egy mondatot - a (6) pontot - viszont muszáj idéznem:

"(6) A Felügyelő Bizottság elnöke a Kormány nemzeti és etnikai kisebbségi ügyek felügyeletével megbízott tisztségviselője által kijelölt személy."

Nekem Doncsev Toso jut eszembe, mint "megbízott tisztségviselő", de lehet, hogy tájékozatlan és naiv vagyok.

Mindegy: tájékoztatást szeretnék kapni.

Szeretném, ha az általam - magyar adófizető választópolgár által - megbízott tisztségviselők azt tennék, amivel én (nem én személy szerint, hanem a társadalom)... vagyis személy szerint én is.., megbíztuk őket. Hiszen ez a civil társadalom, a polgári társadalom működése: nem alattvalók vagyunk, hanem önálló, a törvényeket szabad akaratukból betartó emberek! (Na, ugye, hogy milyen naiv vagyok?)

Csakhogy.., és ugyanis...:

Az ARARÁT című folyóiratnak 2000. február 29. dátummal (VI. évfolyam 2. szám) is

megjelent egy soron következő száma (és azután következő számok is...)

Viszont ennek (és az utána következőknek) a kolofonjában már másvalami szerepel...

A februári számban ezt a "névjegyet" a 23. oldalon találjuk (egyébként az ilyesmit - amikor hol itt, hol ott szerepeltetik az adatokat - "mozgó impresszum" néven emlegetik a lapcsinálók, nincs is benne semmi kivetnivaló, bevett szokás ez is). Csakhogy itt névjegyként már a következőket olvasom:

ARARÁT - Az Arménia Népe Kulturális Egyesület folyóirata - Készült a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány támogatásával.

Nocsak...! Az Országos Örmény Önkormányzat lapja hirtelenjében az Arménia Népe Kulturális Egyesület folyóiratává lett?

Hogyan, mitől, miért, kinek, miből?

Netán a választások során megalakult országos önkormányzatok számára a magyar Országgyűlés által nyújtott közpénzekből egy civil szerveződés kap milliárdot, hogy saját szócsövét hozza létre? Tehát az adófizetők által választott, közjogi testület helyett egy privát személyek által létrehozott szerveződés? **Választott** önkormányzat helyett **létrehozott** egyesület?

Persze, én vagyok sanda szándékkal vádolható, ha olyan kérdéseket teszek fel, hogy: privatizálunk, privatizálgatunk?

Meg, ha még azt is értem már, miért kiabál valaki arról, hogy egyedül ő a jogos reprezentáns...

Hogy is van ez?

(No, csupán ezt az egy kérdést akartam föltenni az impresszumok és kolofonok ügyében.)

Aha, és még egy kérdést: mit szól mindehhez Közalapítvány, hivatali elnök, aki államtitkár-helyettesi rangot visel? És mit szól ehhez a Miniszterelnöki Hivatal?

dcs

A radnóti örménymagyarokról

Gyermekkoromat Radnóton töltöttem, ebben a marosparti, de az akkori közigazgatási rendszer szerint Kisküküllő vármegyéhez tartozó, módos községben. Talán az áruellátást biztosító három, nagyobb település - Marosvásárhely, Dicsőszentmárton és Marosludas - valamint a Mezőség közelsége, rendszeresen tartott, népes kirakodóvásárai, nemkülönben a lakosság vásárlói igénye okozhatták, hogy aránylag nagy számban éltek itt örménymagyarok, akik jórészt kereskedelemmel foglalkoztak, de mint látni fogjuk, akadt köztük olyan is, aki más hivatást választott. Az is vonzerőnek számított, hogy Radnót járási székhely volt, saját járásbíróssággal, tehát a kisebb jelentőségű peres ügyeket helyben meg lehetett oldani, s nem kellett beutazni a dicsőszentmártoni törvényszékre.

Hadd soroljak fel néhány családot, amely 1940-ig Radnóton élt. Nuridsány Gerő, lányai: Mani (ennek férje, Ede) és Piroska. Papp Márton textilkereskedő, akit gyakran felkeresett rokona, Filep Titi (talán Enyedről). Tolokán Márton (a fia, Muci bátyámnak volt osztálytársa), Michel Károly, Lászlóffy Ernő (aki a történelemtanári foglalkozást felcserélte a római katolikus státus kétéves gazdasági iskolájában a gyümölcskertészet oktatásával), Kazatsay Miklós, a Gorove, Pungutz és talán a Görög-család.

Egyik legnépesebb örménymagyar család a Pálosyaké volt. Dr. Pálosy János ügyvéd (felesége Izmael leány volt, gyermekei; Jancsi (bátyám osztálytársa, akinek - a gyakorta említett hurutos leves miatt a diákneve Hurut volt - őt Lászlóffy Ernővel együtt a sors a messzi Ausztráliába vetette a háború után), Berci (pilóta volt a magyar hadseregben, Szamosfalván gyakorlat közben lezuhant és szörnyethalt), Feri (nekem volt osztálytársam, ha jól tudom, Marosújváron telepedett le), Laci (a tejiparra szakosította magát), Buba

(Borbélyné, Szovátán lakik), Máriskó és Évi.

Befejezésül külön kell szólnom Fogolyán Mihályról (felesége Papp Nelli), a radnóti dalárda vezetőjéről, akinek az irányítása alatt a kórus az 1935-ös marosvásárhelyi dalosversenyen III. díjat nyert.

És mindezt hadd egészítsem ki két aprósággal. Az egyik: lehet, hogy voltak más örménymagyar családok is (Szálasiék?), de idős korban az emlékezet gyarló. A másik: valamennyi család - szorgalmas munkája, becsületessége folytán - köztisztületnek örvendett a falu lakossága előtt.

Szabó György

(Kolozsvár)

a Babes-Bolyai Egyetem nyugalmazott tanára

ISMÉT MEGYÜNK!

„OTTHONRÓL - HAZA”

MILLENNIUMI BARANGOLÁS ERDÉLYBEN

(SZILÁGYSÁG, HARGITA, GYÍMESEK)

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület útiterve

2000. augusztus 25-31

ÚTVONAL: Budapest-Szolnok-Ártánd-Nagyvárad-Magyargyerőmonostor-Tordaszentlászló-Zsibó-Zilah-Érmindszent-Szilágysomlyó-Torda-Medgyes-Segesvár-Bögöz-Székelyudvarhely-Zetelaka-Zeteváralja-Csíkszereda-Csíkszépvíz-Gyimesek-Farkaslaka-Korond-Szászrégen-Pusztakamarás-Czege-Szamosújvár-Válaszút-Kolozsvár-Tordaszentlászló-Aranyos völgye-Belényes-Nagyvárad-Ártánd-Szolnok-Budapest.

Időtartam: 7 nap (2000. augusztus 25-31.)

Autóbuszos útvonalhossz: Budapestről-Budapestig kb. 2250 km

Utاسبiztosítás: Winterhur Rt.

Ellátás: Félpanziós (reggeli és estebéd)

Szükséges felszerelés: nyári túraruházat, dzseki, túracipő, fürdőruha, elemlámpa

Vezetés: A csoportot képzett erdélyi szakvezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig.

Pénzváltás: Az autóbuszon valutát vagy forintot lejre lehet váltani. Az utazás végén a megmaradt lejt az utaskísérő visszaváltja forintra

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Találkozó a székelyföldi és a szilágysági örményekkel
- Érmindszenten a szülőházban emlékezünk Ady Endrére
- Felmegyünk a székelyek szent hegyére, a Madarasi Hargitára és a Nagy-Biharban a Rozsda Szakadékhoz
- Fenyvesek övezte utakon átkelünk a Hargitán, a Csíki havasokon és a Bihar hegységen
- Almásgalgón bejárjuk a Sárkányok kertjét
- Városnézés Zilahon és Szilágysomlyón; Megtekintjük a szamosújvári és a bögözi templomokat, valamint a gyimesfelsőlaki Sziklára Épített Házat
- Kastélylátogatás Zsibón
- Betekintünk az élő erdélyi népi mesterségek műhelyeibe (szőnyegszövés, székely kapu faragás, bútorfestés, korongozás, varrottas készítés, vízimolnárkodás) Zetelakán és Korondon
- Pisztrángos piknik a Hargitán
- Kalotaszegi és székely családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek vendégszeretetét és őszinte barátságát

- Pódiumelőadás Varga Vilmossal és Kiss Törék Ildikóval

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap Indulás: reggel 6 órakor a Batthyány tér felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: Nagyvárad (pódium-előadás - fakultatív program),

Magyargyerőmonostor (Árpádkori kalotaszegi templom)

Estebéd: az 1. 2. és 6. napon Magyarfenesen Csányi Éva kisvendéglőjében

Szállás: az 1. 2. és 6. napon Tordaszentlászlón kalotaszegi vendéglátóknál (2 - 3 ágyas, fürdőszobás lakások)

2. nap Reggeli: a 2. 3. és 7. napon a háziaknál

Látnivalók: Almásgalgó (Sárkányok kertje - homokkőalakzatok -1.5 órás gyalogtúra), Zsibó (Wesselényi kastély), Zilah (Wesselényi-szobor, kollégium, templomok), Érmindszent (Ady szülőháza, koszorúzás) Szilágysomlyó (Báthory vár, templomok, találkozó a szilágysági örményekkel 16-18 óra között)

3. nap Látnivalók: Tordai sóbánya (zenei audició), Medgyes, Segesvár, Székelykeresztúr, Bögöz (freskós templom), Székelyudvarhely

Estebéd: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, a vendéglátó székely családoknál

Szállás: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, faluturista gazdaságokban (2-3 ágyas fürdőszobás lakások)

4. nap Látnivalók: Csíkszereda (könyv és gomolya vásárlás), Szellő tető, Gyimesbükk (ezeréves határ), Gyimesfelsőlok (Sziklára Épített Ház), Csíkszépvíz (találkozás a székelyföldi örményekkel 17-18 óra között)

5. nap Reggeli: a 4. 5. és 6. napon a szállásadóknál

Látnivalók: Madarasi Hargita (2 órás gyalogtúra a Hargita 1801 m magas főcsúcsára, pisztrángos piknik - fakultatív program), népi mesterségek bemutatója, tájmúzeum, székely néptáncost - fakultatív program, tábortűz

6. nap Látnivalók: Korond (népi kerámia, kirakóvásár), Szováta, Szászrégen, Pusztakamarás (Sütő András szülőháza), Czege, Szamosújvár (Rubens kép az örmény székesegyházban), Válaszút (Wass Albert szülőfalva, Kallós Zoltán tájmúzeum)

7. nap Látnivalók; Aranyos völgye, Nagy-Bihar hágó, Rozsda szakadék (1.5 órás gyalogtúra), Belényes, Nagyvárad

Határátkelő: Ártánd

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 200 DEM/fő + 12.000 Ft/fő az autóbusz költsége.

Az összeg tartalmazza a vezetést, a biztosítást, a félpanziót, a szállást és a belépőjegyek árát (beleértve a Madarasi Hargita terepjárás megközelítésének díját, és a buszköltséget), kivéve a fakultatív programokat.

Jelentkezés az autóbuzsköltség befizetésével (12.000 Ft/fő) az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél. A 200 DM részvételi díjat 2000. július 31-ig kell befizetni ugyanott.

További információ és jelentkezés:

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén

Fogadói idő személyesen: minden szerdán 16 -18 óra között
1015. Budapest, Donáti utca 7/a. Telefon: 201-1011. Fax 201-2401

- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
- Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadói idő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401